

KAYNAKLAR

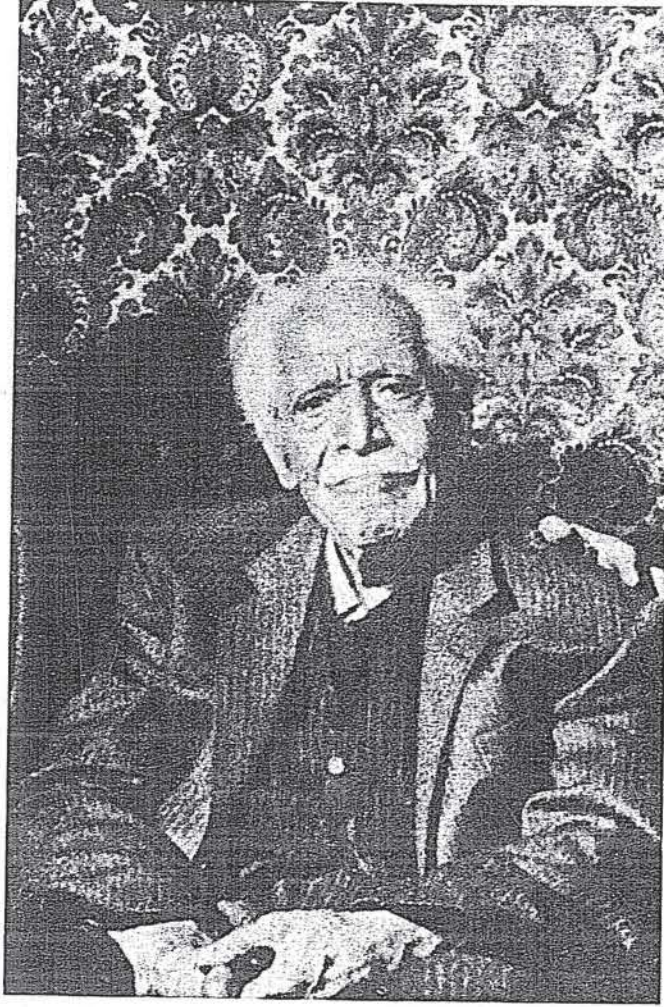
1/Güz (Eylül, Ekim, Kasım) 1983

Fiati: 300 Lira

- 2
BAŞLARKEN
Yalçın Amanvermez
- 3
TÜRK KÜLTÜRÜNÜN KAYNAKLARI
Kaynaklar
- 5
ANITKABİR
Turan Oflazoğlu
- 15
TARİHİLİK ve MİLLİLİK
Prof. Dr. Mehmet Kaplan
- 17
TÜRK TARİHİNİ ÂBİDELERLE CANLANDIRMA
FİKRİ VE BURDUR ÂBİDELERİ
Prof. Dr. Nejat Diyarbekirli
- 28
ALTIN ELBİSELİ ADAM
Dr. Yavuz Akpınar
- 32
KONYA'DA BİR SELÇUKLU ŞAHESERİ
KARATAY MEDRESESİ
Mehmet Önder
- 36
HADERSDORF'DA TÜRK TAŞLARI
Prof. Dr. Semavi Eyice
- 42
HAT SANATI BİR RESİM SANATIDIR
Şevket Rado
- 48
HATTAT HÂMİD
Prof. Dr. Ali Alparslan
- 54
YAŞAYAN SON MEDDAH BEHÇET MAHİR
İLE SOHBET
Doç. Dr. Saim Sakaoğlu
- 59
ESKİ, YENİ VE ÖTESİ
Orhan Şaik Gökyay
- 62
İSTANBUL İNTİBALARI
B. Schulze-Smidt'den Doç. Dr. Selçuk Ünlü
- 65
OSMANLI MİNYATÜRLERİ
Prof. Dr. Oktay Aslanapa
- 69
Ord. Prof. Dr. SÜHEYL ÜNVER İLE BİR
KONUŞMA
Mehmet Kaplan
- 81
ÖLÜMÜNÜN 50. YILINDA AHMET HAŞİM
Prof. Dr. İnci Enginün
- 86
VATAN
Ahmet Haşim
- 87
AHMET HAŞİM'İN NESİRLERİNDE
HAYVANLAR
Doç. Dr. Zeynep Kerman
- 93
GÜN IŞIĞI NEREYE (hikâye)
Mustafa Kutlu
- 96
Prof. Dr. EROL GÜNGÖR'ÜN ARDINDAN
Prof. Dr. Şaban Karataş

Sahibi: Şekerbank Genel Müdürlüğü adına YALÇIN AMANVERMEZ
Yazı işleri müdürü: Ahmet Gök / Yayın adresi: Şekerbank
Genel Müdürlüğü a.ş., Atatürk Bulvarı No: 55 Yenışehir - Ankara /
İstanbul irtibat adresi: Şekerbank İstanbul Bölge Müdürlüğü,
Tophane - İstanbul / Kaynaklar dergisini basıma hazırlayan:
Ülke basım yayın ticaret ltd. şti. / Baskı: Emek matbaası,
526 24 86 - İstanbul / Fotoğraflar: Odak fotoğraf atölyesi,
Enver Karakoç, Samim Şişmanoğlu, Şevket Rado,
Dergâh yayınları ve Ajans 1400 özel arşivleri / Kaynak
gösterilmeden dergiden iktibas yapılamaz.
Dört sayılık yıllık abone 1.100.— TL.

HATTAT HAMİD

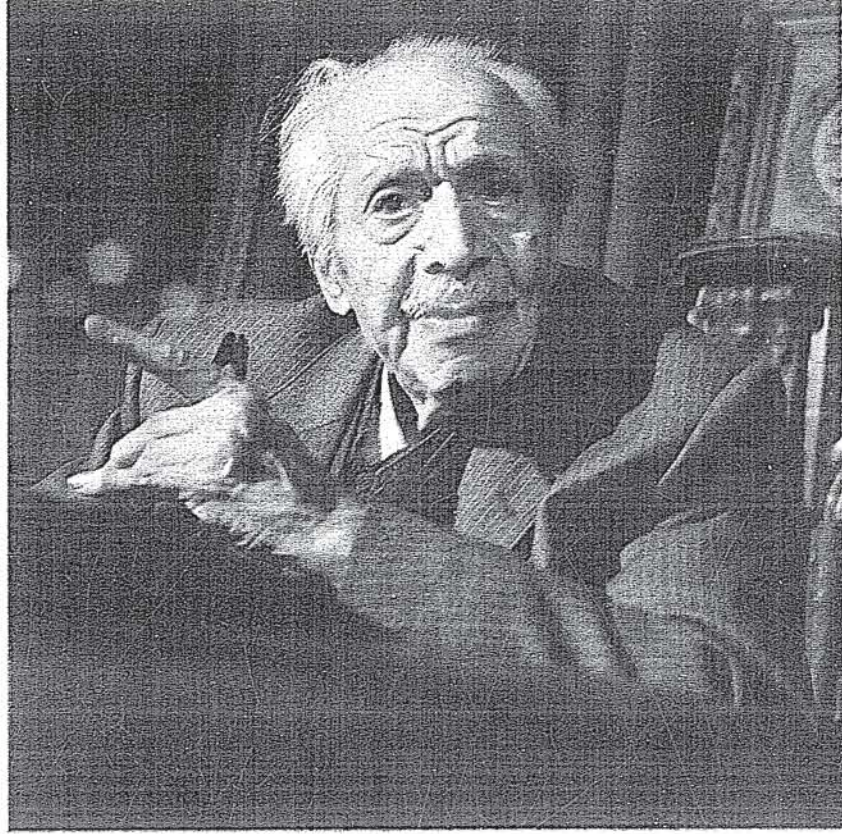
Prof. Dr. Ali Alparslan

İslâm dini ve sanat tarihinde üç hakikatı veciz bir şekilde ifade eden «Kur'an Mekke'de doğdu, Mısır'da okundu, İstanbul'da yazıldı» sözünün üçüncü cümlesi haklı olarak Türk hattatları için söylenmiştir. Abbâsîler devrinde X. yüzyılda Kûfî yazının ıslâh

edilmesiyle ortaya ak-lâm-ı sitte denilen altı çeşit yazı çıkmıştı. Abbâsoğullarının tarih sahnesinden silinmesinden sonra oldukça gelişen ve bilhassa İran ve Anadolu'da nisbeten güzel bir şekilde yazılan İslâm yazısı henüz Arap hattatlarının üslûbundan tam

olarak kurtulmamıştı. Durum iki yüz sene bu şekilde devam ettikten sonra nihayet İslâm yazısı, Amasya'da yetişen Fatih'e eserler istinsah eden II. Bayezid'e hocalık yapan Şeyh Hamdullah'ın elinde hakiki güzelliğine kavuştuğu gibi, ayrıca millî bir karakter kazandı. Bu tarihten sonra İstanbul hattatlığın merkezi, Seyh Hamdullah da Türk hattatlarının babası telâkki edildi. Kısaca, onun yolunda yürüyen Türk hattatların en son en büyüğü olan Hamid de Seyh Hamdullah'tan beri devam eden meşhurlar halkasının son mensubu idi. Sonuncusu demek zannımca Türk hattatlığını rencide edecek bir sözdür. Halen yazı yazmakta olan hattatlarımızın onun derecesine yükselmeyeceğini kim söyleyebilir?

Büyük sanatkâr Hamid 1891'de Diyarbakır'da Ulucami İmadiye mahallesinde doğdu. Asıl adı Musa Azmi olan Hamid'in dedesi de hattat idi. İlk öğrenimini doğduğu şehirde Sıbyan mektebinde tamamladı. Bu sırada Mustafa Akif Efendi adlı bir hocadan ilk yazı derslerini aldı. Sonra Diyarbakır Askerî Rüstiyesine (Ortaokul) geçti. Orada resim hocası Yüzbaşı Hilmi Bey'den sülüs ve Vâhid Efendi'

den rik'a meşkederek istifadelerde bulundu; eski yazı yanında lâtîn yazısını, romen, gotik yazılarını da elde etti. Mahalli hattatlardan olan Esat Efendi ile Jandarma Kolağası Ahmed Hilmi Efendi'den ayrıca güzel yazı meşketti. Yazıya olan merakı yüzünden o yıl sınıfta kalınca babası kendisinin yazı ile uğraşmasına mani oldu ise de o gizliden gizliye çalışmalarına devam ediyordu. II. Abdülhamid'in tahta çıkış yıldönümü dolayısıyla «padişahım çok yaşa» yazısını beyaz bir bez üzerine yazan hocasına yardımda bulundu. Bu sırada kendisi de

Padişah'ın tuğrasını yazdı ve bu tuğra alâkalılarca beğenilerek küçük hattat bir altın lira ile mükâfatlandırıldı. Bundan sonra tekrar sanat hayatına döndü. İdâdi (Lise) öğrenimi sırasında, dersleri yanında sülüs ve celi sülüs yazı hocası Abdüsselâm Efendi'den istifade etti. Resme de merakı olan Musa Azmi, bu sanatta en fazla peysaj ile meşgul oldu ve Ali Rıza yolunda yürüdü.

1906'da İstanbul'a gelerek Hukuk'a yazıldı ise de coğrafya hocası Cizrelizâde Mithat Bey'in ısrarıyla Sanayi-i Nefise Mektebi (İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi)'ne geçti. 1908'de babasının ölümü üzerine hayatını kazanmak zorunda kalınca bir yıl kadar devam ettiği bu mektepten ayrıldı, sırayla Rûsûmat ve Erkân-ı Harbiye Matbaası'nda çalıştı. Bu ikinci matbaada çalışırken oranın hattatı meşhur Hacı Nazif Bey'den (1846 - 1913) biraz olsun istifade etmek imkânını buldu ise de, onun vefatı üzerine çalışmaları yarıda kaldı. Aynı matbaaya hattat alınacağı ilan edilince imtihana girdi ve kazandı. Genç sanatkar az hoca görmüş olmasına rağmen kısa zamanda terakki ederek İstanbul'un büyük hattatlarına kendini tanıtmaya

muvaffak olmuştur. Matbaanın hattatı olarak çalıştığı sırada akşamları boş zamanlarını değerlendirmek maksadiyle Nuruosmaniye civarında küçük bir yazı dükkanı açtı. Mekteb-i Harbiye Matbaası'nda 7 yıl çalıştıktan sonra 1920'de oradan ayrılıp serbest çalışmaya başlamazdan önce Hamid müstear adını aldı ve o tarihten sonra artık bu adı kullandı, nüfusuna da kaydettirdi. Daha sonra Bâbîâli Caddesi'nde Reşid Efendi Han'ında açtığı yazı evinde 1920'den 1981 yılına kadar yazı yazmakla meşgul oldu. Son yıllarında sık sık rahatsızlanan büyük usta, nihayet uzun zamandan beri tedavi edilmekte olduğu Haydarpaşa Numûne Hastahanesi'nde 19 Mayıs 1982'de vefat etti. Cenaze namazı, yazılarını yazdığı Şişli Camii'nde kılındıktan sonra, vasiyeti üzerine, Karacaahmet'te Osmanlı-Türk hattatlarının babası ve önderi Şeyh Hamdullah'ın yakınında bir yere defnedildi.

Sanatı

Hamid Bey, hayat hikâyesinden de anlaşıldığı gibi, ilk yazı derslerini Diyarbakır'da okullarda ders veren yazı hocalarından aldı. Bunlar mahallî hattatlardı ve Fatih

devrinden beri yazının merkezi olan İstanbul'daki büyük ustalar derecesinde değillerdi. Küçük Musa Azmi kabiliyeti sayesinde kısa zamanda ilerlemiş, hattâ, daha önce bahsettiğimiz gibi, II. Abdülhamid'in tuğrasını yazarak dikkati çekmiş ve mezun olduğu okulun yazı hocalığına davet edilmişti. Fakat tahsilini ve yazısını daha ileriye götürmek için İstanbul'a geldi ve burada öğrenimine imkan bulamayınca güzel yazı dünyasına daldı ise de geçim derdi yüzünden bu sanatta muntazam bir öğrenim göremedi.

İstanbul'da önce vazife ile girdiği Erkân-ı Harbiye Matbaası hattatı meşhur Hacı Nazif Bey'den pek kısa bir süre yazı meşketti. Bu sanatkârdan matbaada çalışırken gördükleri mühim bir şey değildi. Bir iki defalık bir ders ile istediği dereceye ulaşamazdı. Bana anlattığına göre, açtığı yazı evindeki çalışmalarından fırsat buldukça hattat mektebine gider, oradaki hattatlarla otu-

rup konuşur, yazı müzakereleri yapar ve onları yazı yazarken seyredirdi. Bu şekilde aklâm-ı sitte denen altı çeşit (Muhakkik, Reyhanî, Sülüs, Nesih, Tevkî, Rikâ) ana yazıyı ileri götüren Hamid, Nazif Bey'den başka Neyzen Emin Efendi ve Hacı Kâmil Efendi'den çok istifade etti. Tuğra çekmeyi de Tuğrakeş İsmail Hakkı Altunbezer'den öğrendi. Hemen söyleyelim ki, buradaki istifade etti ve öğrendi kelimeleri hakikî mânada kullanılmamıştır. O daha ziyade bu ustaların eserlerine bakarak ilerlemiş ve onların derecesine yükselmiştir. Bu ilerlemede fitrî kabiliyetinden çok yararlanmış. Gördüğünü zihnine naksetmiş, elini de zihninin emrine vermişti. Tuğrakeş İ. H. Altunbezer'i yalnız bir kere tuğra çekerken seyretmesi ile tuğrayı öğrenmesi bunun açık ispatıdır.

Ta'lik denen yazıyı ise Es'ad Yesarî'nin (ölümü: 1798) bir sayfalık bir elifba'sından ve Hu-

lûsi Yazgan'a (1869 - 1940) bir iki defa gitmekle aldığı meşkten yararlanarak öğrenmesi, kendisinin bir sanat dahisi olduğunun bir delilidir. O bu yazıda da eski ustaların eserlerine bakarak olgunlaştı.

Hattat Hamid bütün yazı çeşitlerini maharetle yazardı. Bu, az hatta ta nasib olmuş bir hususiyettir. Hattatlar genellikle sevdikleri veya en fazla ileri gittikleri yazıda sanatlarını devam ettirmişler ve onu diğerle-

rine tercih etmişlerdir. Fakat Hamid Hoca böyle değildi. O, yazının her çeşidinde muvaffak olmuş nadir ustalardan biriydi. Yetmiş yıldan fazla bir müddet içinde sayısız eserler verdi, hayatını hattatlıkla kazandı.

Eserleri hususî ellerde ve tarihî binalarda bulunmaktadır. Bunlardan bazıları şunlardır:

İstanbul'da: Şişli Camii'nin yazıları, Eyüp Camii kubbe yazıları,

Söğütlü Çeşme Camii kapı başlarındaki yazılar ile Paşabahçe Camii ve Kasımpaşa Camii'nin yazıları; Ankara'da: Kocatepe Camii; Çanakkale'de: Çan Camii; Denizli'de: Tavas Camii'nin yazıları.

Bunlar arasında Şişli Camii'nin kapısı üstündeki müsenna hat ile yazılmış olan yazı bir şaheserdir. Kendisi de bu yazıyı çok beğenmiş ve sonra isteyenlere de yazmıştır. Hattat'ın ayrıca iki Kur'an yazdığını da söyleyelim. Bunlardan biri hem Türkiye'de, hem de Almanya'da basılmıştır.

Talebeleri

Hamid, son devir hattatları arasında en çok talebe yetiştiren bir sanatkârdır. Türkiye dışından da pek çok talebe kendisinden istifade etmiştir. Bunların başında Bağdat'lı Hâşim gelir. (Hâlen hayatta değil). Memleket dahilinde yetiştirdiği ve icazet verdiği kimseler ise şunlardır: Halim Efendi (en meşhur talebesi idi. 1964 te vefat eden bu zat her çeşit yazıda usta idi. Güzel Sanatlar Akademisinde yıllarca hocalık etmiştir). Bekir Pekten, Hasan Celebi, Hüseyin Kutlu, Ziya Aydın, Ahmed Fatih, Hüsrev Subaşı, Refet Kavukçu, Yusuf Ergin...

